

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Костюченко Я.М.,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри порівняльного і європейського права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Костюченко Я.М. Використання інструментів міжнародної торгівлі для стимулювання економічного відновлення України у післявоєнний період.

Стаття присвячена вивченню можливостей використання інструментів міжнародної торгівлі з метою сприяння економічному відновленню України після війни. Зокрема, у роботі досліджується роль міжнародної торгівлі у формуванні економічного відновлення та залучення інвестицій у країну, а також аналізуються можливості для підтримки внутрішнього виробництва та стимулювання експорту. Зазначаються основні стратегії та інструменти, які можуть бути використані для поліпшення економічної ситуації, включаючи укладення торговельних угод, розширення торговельних зв'язків з іншими країнами, а також створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій. Крім того, в статті розглядаються можливі перешкоди та виклики, які можуть виникнути в процесі реалізації цих стратегій, а також наводяться рекомендації щодо їх подолання. В цілому, дослідження надає важливі висновки та рекомендації для розвитку ефективної стратегії міжнародної торгівлі як засобу стимулювання економічного відновлення України в післявоєнний період.

Зосереджуючись на потребі економічного відновлення України після періоду війни, стаття висвітлює ключові аспекти, які впливають на ефективність використання інструментів міжнародної торгівлі. Зокрема, вона розглядає важливість розробки та реалізації цільових стратегій, спрямованих на залучення зовнішніх ресурсів та підтримку внутрішнього виробництва. Також висвітлюється важливість підтримки експортних зусиль, що сприяє збалансованому зовнішньоекономічному розвитку.

У статті розглядається також вплив міжнародних політичних та економічних факторів на процес економічного відновлення в Україні, а також можливі шляхи пристосування до змін в глобальному економічному середовищі. У результаті аналізу досліджується оптимальний спосіб використання інструментів міжнародної торгівлі з метою ефективного стимулювання економічного відновлення України та забезпечення стійкого розвитку в подальшому.

Ключові слова: міжнародна торгівля, міжнародне право, зовнішньо-економічна діяльність, російсько-українська війна.

Kostuchenko Ya.M. Using international trade instruments to stimulate economic recovery of Ukraine in the post-war period.

This article explores the possibilities of using international trade instruments to promote Ukraine's economic recovery after the war. In particular, the paper investigates the role of international trade in shaping economic recovery and attracting investment to the country, and analyzes the possibilities for supporting domestic production and stimulating exports. The main strategies and instruments that can be used to improve the economic situation are outlined, including the conclusion of trade agreements, expansion of trade relations with other countries, and the creation of favorable conditions for attracting foreign investment. In addition, the article considers the possible obstacles and challenges that may arise in the process of implementing these strategies, and provides recommendations for overcoming them. Overall, the study provides important findings and recommendations for developing an effective international trade strategy as a means of stimulating Ukraine's economic recovery in the post-war period.

Focusing on the need for Ukraine's economic recovery after the war period, the article highlights the key aspects that affect the effectiveness of using international trade instruments. In particular, it considers the importance of developing and implementing targeted strategies aimed at attracting external resources and supporting domestic production. The importance of supporting export efforts is also highlighted, which contributes to balanced foreign economic development.

The article also examines the impact of international political and economic factors on the economic recovery process in Ukraine, as well as possible ways to adapt to changes in the global economic environment. As a result of the analysis, the optimal way of using international trade instruments is explored in order to effectively stimulate Ukraine's economic recovery and ensure sustainable development in the future.

Key words: international trade, international law, foreign economic activity, Russian-Ukrainian war.

Актуальність теми дослідження. Економіка України зазнала втрат понад 30% ВВП за рік після вторгнення РФ в 2022 році. З 1991 року це найбільша економічна деградація. Це не перший економічний спад, з яким стикається Україна: раніше ми пережили рецесію в 2014-2015 роках внаслідок конфлікту на Донбасі, що спричинив зниження цін на товари. У 2020 році Україні також довелося зіткнутися із рецесією через пандемію COVID-19. Проте в обох випадках темпи економічного відновлення не перевищували в середньому 3%.

Відповідно до звіту Департаменту ООН з економічних і соціальних питань (UN DESA), для повного відновлення економіки України буде необхідно приблизно 13 років при умові, що темпи зростання залишаться на рівні 3%. Це означає, що для уникнення відставання на десятиліття країні слід досягти надзвичайно високих темпів економічного зростання, принаймні в 4% [1]. Подолання численних викликів стане вирішальним у цьому процесі. Проте, єдиної дорожньої карти економічного відновлення України немає. Відсутня й цілісна система підтримки експортної торгівлі, оскільки функції і повноваження щодо підтримки експортерів розпорозені між МЗС, окремими профільними департаментами галузевих міністерств, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» при Міністерстві економіки України, Радою експортерів та інвесторів при МЗС України, ПрАТ Експортнокредитне агентство, тому не мають звершеного характеру. Відповідно можемо констатувати, що відбудова вимагатиме політики, яка ґрунтуватиметься на глибокому розумінні сильних і слабких сторін країни. Післявоєнне відновлення України буде унікальним, адже Україна стикається з руйнівними наслідками російської агресії, які додаються до існуючих проблем колишньої соціалістичної економіки, що розвивається. Щоб подолати ці труднощі, знадобиться багато часу, грошей і зусиль, а також ефективної зовнішньо-економічної політики.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення можливостей та ефективності використання інструментів міжнародної торгівлі для стимулювання економічного відновлення України в післявоєнний період. Для реалізації визначеної мети передбачається вирішення таких дослідницьких завдань: проаналізувати основні інструменти міжнародної торгівлі, доступні для України, та їх потенціал для підтримки економічного відновлення; визначити важливі фактори, які впливають на ефективність використання цих інструментів у контексті післявоєнного періоду; проаналізувати досвід інших країн у використанні інструментів міжнародної торгівлі для відновлення економіки після війни; розробити рекомендації щодо оптимального використання інструментів міжнародної торгівлі з метою прискорення економічного відновлення України після перемоги.

Стан наукової розробки. В основу написання статті покладено аналітичні матеріали урядових органів, міжнародних організацій та аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема А. Осланда, Е. Бровса, М. Волинського, Ю. Свириденка, К. Криволапа, О. Собкевича, А. Шевченка, В. Русана, Н. Гопак, А. Несипорука та інших.

Виклад основного матеріалу. Навіть після війни Україна, швидше за все, відчуватиме серйозну нестачу робочої сили на ринку праці, спричинену масовим потоком біженців. Пам'ять про війну також матиме тривалий вплив на інвестиційну привабливість країни та міжнародну торгівлю. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців майже 6,5 мільйонів українців були змушені тікати до інших країн Європи після вторгнення, причому майже чверть тих, хто переїхав за кордон, все ще не впевнені, чи повернуться вони після закінчення конфлікту [2].

Після зафіксованого у 2022 році вражаючого скорочення ВВП України на 29%, схоже, ніхто не міг уявити, що економіка, постраждала від війни, зможе суттєво відновитися. У квітні 2023 року

Світовий банк передбачав обмежене зростання ВВП на 0,5% щорічно. Однак, протягом останніх місяців, ми спостерігаємо стабільний позитивний тренд: у 2023 році ВВП зросло майже на 5% [3].

Незважаючи на численні негативні передбачення, наполегливість України стала вирішальним фактором, багато в чому завдяки рішучості підприємців та підтримці з боку міжнародних партнерів.

Попри складну ситуацію, пов'язану з активними бойовими діями, економіка України продемонструвала стійкість і почала стабілізуватися. У ході цього ключовими факторами, які сприяли цій позитивній динаміці, стали наступні фактори стабілізації:

1. *Політика уряду:*

- Зниження податку на прибуток, ПДВ на імпорт і податку на паливо.
- Уповільнення інфляції.
- Підтримка українського бізнесу.

2. *Доступність державних послуг:*

- Високий рівень цифровізації, який виявився ефективним після пандемії Covid-19.
- Портал Дія: понад 100 різних документів, процедур та дозволів доступні дистанційно.
- Зростання використання публічних електронних сервісів на 63% з 2020 року.
- Понад половина дорослого населення користується цифровими інструментами.

3. *Адаптація галузей:*

- Банківська система, логістика, IT-сектор та державні послуги продовжували функціонувати.
- Використання нестандартних та нетрадиційних інструментів для подолання кризи.
- Мобільність бізнесу.

Американський економіст, старший науковий співробітник Atlantic Council Андерс Ослунд досить позитивно оцінює економічні перспективи України [4]. Його висновки ґрунтуються на наступних аргументах. Національний банк України продемонстрував ефективну діяльність з моменту початку вторгнення Росії. Відзначається, що при наявності інфляції на рівні близько 7,5% в Росії, в Україні цей показник знизився до 5%. На фоні цих подій, Україна нещодавно зменшила процентну ставку з 16% до 15%, тоді як Центральний банк Росії здійснив протилежний крок.

Україна підтримує відносно відкритий валютний ринок із плаваючим обмінним курсом, який залишався стабільним упродовж 2023 року. Міжнародні валютні резерви України на даний момент досягли рекордних показників, перевищуючи 40 мільярдів доларів. Банківська система країни функціонує ефективно. Згідно з останнім звітом Міжнародного валютного фонду, загальні активи банківської системи України та депозити клієнтів зросли на 36% та 51% відповідно з моменту початку повномасштабного вторгнення Росії до серпня 2023 року. Українські банки володіють значними ліквідними активами та пропонують широкий спектр недорогих кредитів.

Важливо відзначити, що в період війни Україна провела більше системних реформ, ніж будь-коли раніше. Ці реформи були ініційовані Європейським союзом і Міжнародним валютним фондом за активної підтримки Сполучених Штатів та країн G7.

Підтримуємо думку М. Волинського, що в процесі економічного відновлення після війни ключову роль візьмуть на себе обсяг і характер інвестицій. Навіть при готовності міжнародних партнерів допомогти Україні, частину витрат доведеться покрити за рахунок державного бюджету [5]. Крім того, необхідно залучити приватний сектор, який до початку війни був малоактивним у цьому плані.

Відповідно, стратегією на 2024/2025 роки є прискорення процесу відновлення, стимулювання розвитку промислового сектору, збільшення обсягів експорту, залучення більше інвестицій у реальні галузі економіки та, загалом, створювати нові інвестиційні можливості. Такий ріст є важливим для нашої економічної самодостатності, щоб ми могли покривати більшість витрат у часи війни і менше залежати від міжнародної фінансової допомоги, яка залишається критичною для нас.

Як зазначила перший віце-прем'єр-міністр, міністр економіки України Ю. Свириденко: «наш найвищий пріоритет – можливість безперешкодно продавати наші товари по всьому світу. У 2021 році наш середньомісячний експортний дохід становив 5,6 мільярда доларів. Коли в липні закінчився термін дії Чорноморської зернової ініціативи, сума зменшилася до 2,5 мільярда доларів. Запуск власного Альтернативного чорноморського коридору безпечних судноплавних шляхів призвів до успіху, забезпечивши стабільне зростання: морські вантажні перевезення зрос-

ли на 70% у листопаді порівняно з жовтнем. І зріс до 30,7% у грудні порівняно з листопадом. Ми очікуємо, що це зростання продовжиться» [6].

Для економічного прогресу у період післявоєнного відновлення Україні, на думку експертів слід досягнути подвоєння ВВП України, що можливе за умови суттєвого підвищення рівня технологічної складності економіки [7]. Наразі спостерігається протилежна тенденція, що характеризується експортом продукції з відносно низькою складністю порівняно з розвиненими країнами. Це стосується навіть агропродукції, яка у 2021 році становила значну частку експорту, але значно поступається за складністю агроекспорту Польщі чи Німеччини. Зростання доданої вартості, створюваної кожним працівником, стає критично важливим завданням.

Також, критично важливим процесом для України буде євроінтеграція та поглиблення партнерства з розвиненими країнами. Україна має значний потенціал для доповнення концепції стратегічної автономії Європейського Союзу за рахунок реалізації внутрішнього потенціалу в ключових сферах.

Незважаючи на наявність значних конкурентних переваг, обсяг залучених інвестицій в Україну залишається низьким. Це пов'язано з низькою перешкод, більшість з яких мають адміністративно-регулятивний характер (судова система, корупція, правоохоронна діяльність, регуляторна політика тощо). До прикладу, профільний комітет Європарламенту з питань міжнародної торгівлі 7 березня 2024 року схвалив продовження лібералізації торгівлі для України зазначивши, що лібералізаційні заходи залежать від поваги Україною демократичних принципів, прав людини, верховенства права та її постійних зусиль у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю [8].

Наступним пріоритетом, який є ключовим у контексті стратегічних планів України з розвитку міжнародної торгівлі є збільшення пропускної здатності транспортних коридорів між Україною та ЄС. Це пов'язано з необхідністю диверсифікації маршрутів експорту української продукції, зменшення залежності від російських портів та покращення економічної співпраці з ЄС та США. У цьому контексті важливими завданнями є:

- збільшення пропускної здатності «доріг солідарності» – транзитних маршрутів, що з'єднують Україну з ЄС через Молдову та Румунію;
- відкриття нового причалу в порту Констанца (Румунія) для перевантаження української продукції з барж на великі морські судна;
- покращення пропускної здатності залізниці для транспортування вантажів до дунайських портів.
- розвиток логістичної та транспортної інфраструктури сприятиме:
  - збільшенню обсягів експорту української продукції;
  - зменшенню логістичних витрат;
  - підвищенню конкурентоспроможності української економіки;
  - посиленню економічної інтеграції з ЄС.

Як вважають експерти Національного інституту стратегічних досліджень «реалізація адміністративних та інституційних реформ для виконання зобов'язань щодо гармонізації стандартів, вимог та регуляторних практик між Україною та ЄС дозволить досягти відповідності української продукції технічним регламентам ЄС, що знизить нетарифні бар'єри для України у торгівлі; зменшить витрати експортерів, пов'язані з додатковою оцінкою відповідності; розширить (за межами ЄС) коло імпортерів українських товарів, на які поширюється угода АСАА, з умовами входження на ринки, які діють для країн-членів ЄС; сприятиме зростанню якості і безпечності відповідної промислової продукції на внутрішньому ринку України» [9].

Наступним стратегічним напрямком є використання заморожених російських активів для покриття збитків, завданих агресією, що наразі активно обговорюється на міжнародному рівні. Це питання є актуальним для України, яка зазнала значних руйнувань та втрат внаслідок війни. ЄС заморозив понад 300 мільярдів доларів активів центрального банку росії та 30 мільярдів доларів активів, пов'язаних з олігархами, близькими до путіна [10]. Створення спільної системи для ефективного використання цих коштів може допомогти компенсувати втрати України та реструктуризувати українську економіку після війни.

У розрізі окресленого, ми також підтримуємо вітчизняну дослідницю Н. Гапак, що для розвитку зовнішньоекономічних відносин України важливими є стимулювання диверсифікації торгових партнерств, активна участь у міжнародних ініціативах [11, с. 204].

Зважаючи на той факт, що експорт продукції АПК залишається основним у міжнародній торгівлі, необхідно ретельно проаналізувати всі можливі альтернативи збуту сільськогосподарських товарів, які становлять основу експорту, у зв'язку з постійними загрозами їх порушення в умовах воєнного конфлікту, та розглянути можливість використання різних видів транспорту. З цього приводу українські економісти Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. вірно зазначають, що «пошук нових логістичних маршрутів з можливістю використання залізничного, автомобільного, паромного та морського видів транспорту дозволить вийти на необхідні об'єми експорту товарів агропромислового комплексу та зменшити ризики, що сформувалися в умовах нестабільності. Розвиток інтермодальних перевезень є альтернативним варіантом з погляду логістики, а використання та поєднання переваг наземного та водного видів транспорту сприятиме оптимізації логістичних шляхів реалізації українського експорту» [12, с. 29].

При зростанні обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією в 2023 році існують кілька чинників, які можуть негативно позначитися на подальшій динаміці. Особливу увагу слід звернути на наступні аспекти: залежність експорту від наявності та ефективного використання альтернативних логістичних маршрутів, тривалість обмежень на українську продукцію та загрозу їх поширення на інші товари з боку окремих країн Європейського Союзу. Навіть при сприятливому вирішенні зазначених проблем для України залишається високий рівень невизначеності, який є результатом воєнних подій, зокрема перебігу бойових дій та терористичних обстрілів інфраструктурних об'єктів, а також динаміки світових ринків.

За даними Міністерства економіки України, у січні 2024 року Україна зафіксувала рекордний обсяг фізичного експорту - вітчизняні виробники вивезли за кордон 12 мільйонів тонн товарів, що стало найбільшим показником з часу широкомасштабного вторгнення. У цьому місяці також вперше було залучено судно до експортних операцій, яке було застраховано від воєнних ризиків за полісом страхової компанії UNITY, створеної українським урядом у співпраці з партнерами [13].

Завдяки реконструкції економічного блоку Україна тепер має шанс вирішити деякі критичні виклики та проблеми, які існували протягом років її незалежності. Вирішуючи ці питання, країна має можливість не лише зміцнити свою безпеку та суверенітет, але й зміцнити та далі розвивати свою економіку, щоб повністю реалізувати свій потенціал у таких секторах, як сільське господарство, інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ), енергетика, ІТ-індустрія та інше. Україна також може стати більш привабливою для західних інвестицій. Очікується, що уряд України працюватиме над передумовами для реконструкції. Найважливіше, нам слід підготувати нову інституційну структуру для посилення своїх зусиль з реконструкції та наближення до вступу в ЄС. Україна може використати такі приклади, як швидка та ефективна цифровізація державних послуг у країні. Це зробило бюрократію ефективнішою, а ведення бізнесу простішим. Цифрові рішення також допомагають зменшити корупцію, яка завжди вважалася основною проблемою. По-друге, Україна має зосередитися на підвищенні продуктивності та модернізації виробництва як ключових рушіїв економічного відновлення. Це не лише вирішить проблему дефіциту робочої сили, але й сприятиме більшій інтеграції України у світове економічне співтовариство та розвитку міжнародної торгівлі.

Висновки. У 2023 році спостерігалось початок позитивного тренду в розвитку галузей реального сектора, що відбулося завдяки підвищенню попиту на внутрішньому ринку, зокрема, на товари для потреб Збройних Сил України та для відновлення інфраструктури країни, поліпшенню енергозабезпечення споживачів, перенесенню виробництв, лібералізації зовнішньої торгівлі та диверсифікації маршрутів експорту українських товарів. Проте, розвиток реального сектора до цих пір базується на його природних і географічних перевагах, а не на науково-технологічному потенціалі.

Післявоєнна Україна має шанс вирішити системні проблеми, які гальмували її розвиток протягом 31 року незалежності. За умови вдалого реформування, країна може вийти з війни не лише сильнішою з точки зору безпеки, але й більш стійкою та економічно розвиненою. Передумовами для цього є:

нова інституційна база:

- використання наявних успіхів, таких як цифровізація країни;
- підвищення ефективності бюрократії та ведення бізнесу;
- зменшення корупції.

Підвищення продуктивності та модернізація виробництва:

- вирішення проблеми нестачі робочої сили.

Використання заморожених російських активів та вдале реформування української економіки може стати трампліном для стійкого та інклюзивного економічного зростання України.

Єдиним шляхом для України скоротити та усунути відставання від країн з високим рівнем доходу є створення умов для швидкого та довгострокового економічного зростання. Його темпи повинні бути вищими не лише за середньосвітові (2,5-3% ВВП), а й країн Європи, Азії та Америки, що розвиваються (5-7% ВВП).

Ключовим пріоритетом для досягнення необхідних темпів економічного зростання для України є покращення інвестиційного клімату та розвитку міжнародної торгівлі, що включає: верховенство права та якісні інститути державного управління; боротьбу з корупцією; захист прав власності; зменшення частки державних витрат у ВВП; свободу руху грошей і фінансових ресурсів, валютну лібералізацію; економічну свободу та макроекономічну стабільність.

Практика розвитку української економіки, характер зовнішніх загроз, якість внутрішніх інститутів, зокрема фінансових, потребують системних, глибоких, синхронних ринкових перетворень.

Подвоєння ВВП України можливе лише за умови комплексного та системного підходу, що включає підвищення технологічної складності експорту, євроінтеграцію, покращення інвестиційного клімату та проведення системних ринкових перетворень. Для відновлення економічної активності у 2024-2025 роках та зміцнення стійкості економіки і суспільства під час воєнного стану, необхідно зосередити державну економічну політику на наступних напрямках: розвиток оборонно-промислового комплексу з використанням підтримки міжнародних партнерів, впровадження системи страхування підприємств від воєнно-політичних ризиків, відновлення виробничих потужностей експортерів, створення нових транспортних маршрутів для збільшення обсягів експорту, створення спеціальних економічних зон у регіонах зі значним обсягом експортної діяльності, підтримка банківського кредитування та надання цільової підтримки малому і середньому бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. One year of the war in Ukraine leaves lasting scars on the global economy. Department of Economic and Social Affairs. URL: <https://www.un.org/en/desa/one-year-war-ukraine-leaves-lasting-scars-global-economy#:~:text=Ukraine's%20economy%20suffered%20heavy%20losses,remained%20steadfast%20over%20this%20period.>
2. Ukraine Refugee Situation. UNHCR. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
3. World Bank forecasts economic growth for Ukraine's GDP in 2024. The New voice of Ukraine. January 10, 2024 URL: <https://english.nv.ua/business/world-bank-updates-gdp-forecasts-for-ukraine-and-russia-amidst-ongoing-war-50382983.html>.
4. By Anders Åslund. Ukraine's wartime economy is performing surprisingly well. January 2, 2024 URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraines-wartime-economy-is-performing-surprisingly-well/>.
5. Volynski M. The Road to Recovery: Ukraine's Economic Challenges and Opportunities. The Center for Strategic and International Studies is an analytical center (CSIS). September 11, 2023 URL: <https://www.csis.org/blogs/development-dispatch/road-recovery-ukraines-economic-challenges-and-opportunities>.
6. Svyrydenko Y. Why Ukraine's Wartime Economy Is a Surprising Success. TIME. January 17, 2024. URL: <https://time.com/collection/time100-voices/6557971/ukraine-economy-recovery-2024/>.
7. Kryvolap K. Economic growth is already a matter of Ukraine's survival. GMK Center. 29 June 2023 URL: <https://gmk.center/en/opinion/economic-growth-is-already-a-matter-of-ukraines-survival/>.
8. First go-ahead to renewing trade support for Ukraine and Moldova. European Parliament. 07.03.2024 URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240304IPR18762/first-go-ahead-to-renewing-trade-support-for-ukraine-and-moldova>.
9. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України: аналіт. доп. / [О.В. Собкевич, А.В. Шевченко, В.М. Русан та ін.]; за загальн. ред. Я.А. Жаліла Київ: НІСД, 2024. 104 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2024.03>.

10. Braw E. Freeze–Don't Seize–Russian Assets. January 13, 2023 URL: <https://foreignpolicy.com/2023/01/13/putin-sanctions-oligarchs-freeze-seize-assets/>.
11. Гапак Н. Міжнародна економічна інтеграція України в умовах війни. Євроінтеграція України та економічна безпека держави. Збірник наукових праць. Випуск 2 (31), 2023. С. 195–205.
12. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах воєнного стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 18–32.
13. В січні Україна поставила рекорд експорту під час війни. Міністерство економіки України. 05.02.2024 URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e6dbc7b5-8d12-47ae-9c3d-d45905419601&title=RekordEksportu>.